

درس چهاردهم آسیب‌شناسی فرسده‌های مهندسی

آنچه در این درس فرا خواهیم گرفت:

مفهوم و اهمیت آسیب‌شناسی مهندسی
عوامل آسیب در مباحث مهندسی:

۱. جعل و تحریف؛
۲. مراجعه به متون تخصصی بدون آگاهی لازم؛
۳. استفاده از منابع غیر معتبر و ضعیف؛
۴. مواجهه با شبهات بدون آمادگی قبلی؛
۵. تفسیرها و تطبیق‌های نادرست؛
۶. طرح مباحث غیرضروری.

پیش درآمد

اعتقاد به آموزه مهدویت از توانمندترین عوامل پویایی، رشد و بالندگی جامعه اسلامی، در طول تاریخ است که آن را از فروغلتیدن در فسادها و تباهی‌ها حفظ می‌کند. سوگمندها باید گفت: این باور در تاریخ خود با اندیشه‌ها و برداشت‌های نادرست بسیاری رو به رو شده و رفته رفته به آسیب‌ها و آفت‌های جدی، برای آن تبدیل شده است.

در عصر کنونی که جامعه ما به شکل روزافزونی، به این باور روی آورده است، ضرورت شناسایی این آسیب‌ها و آفت‌ها، بیش از هر زمان دیگر احساس می‌شود و لازم است ضمن ترویج و توسعه فرهنگ مهدویت، این موضوع نیز مورد توجه جدی قرار گیرد.

بی‌گمان در صورت توجه به آفت‌ها و رفع اختلال‌های مفهومی و مصداقی وارد شده در این حوزه، می‌توان از این فرهنگ به عنوان مؤثرترین و کارآمدترین ابزار برای حرکت در مسیر حق بهره جست و با آن نسل حقیقت خواه را برای رسیدن به آن تحول بزرگ و جهانی آماده ساخت. بنابراین مهم‌ترین گام برای فراهم کردن نگرش درست به مباحث مهدوی ارائه آگاهی‌های بایسته و پرهیز از گمانه‌های نادرست است.

در این درس تلاش می‌شود به برخی از مهم‌ترین مانع‌ها و آسیب‌ها برای ترویج این فرهنگ حیات‌بخش اشاره نموده، علاقه‌مندان را به تأمل و تفکر دعوت کنیم.

آسیب‌شناسی

«آسیب»، چیزی است که سبب اختلال، ناهنجاری و تباهی در پدیده‌ها می‌شود و آسیب‌شناسی به معنای شناسایی این عوامل و اسباب است. باورداشت به مهدویت نیز همچون دیگر باورها هرگاه مورد نفهمی، کم‌فهمی و یا کج‌فهمی قرار گیرد و یا به صورت نادرست بیان شود، دچار مشکل شده، آسیب می‌بیند.

بنابراین منظور از آسیب‌شناسی مهدویت، این است که کج‌روی‌ها و کج‌اندیشی‌هایی که تاکنون در این اعتقاد فاخر وارد شده، مورد شناسایی قرار گیرد و حقیقت آن به دور از هرگونه پیرایه و بیراهه ارائه شود.

شناخت درست در مباحث مهدویت، به همان اندازه اهمیت دارد که آشنایی با آسیب‌ها و آفت‌ها؛ ضروری است. بی‌توجهی به مباحث انحرافی و آفت‌ها، می‌تواند معرفت به دست آمده را در مسیر نادرست قرار داده، مانع رسیدن به هدف مطلوب باشد. باغبانی که فقط به کاشت می‌پردازد و از آسیب‌ها و آفت‌ها غافل می‌ماند؛ بدون شک هنگام برداشت، محصول خوبی به دست نخواهد آورد. به‌رحال آگاهی از آسیب‌ها و آفت‌ها می‌تواند زمینه‌ای باشد برای پیش‌گیری از آنها که امیر مؤمنان علی علیه السلام فرمود:

من لم يعرف مضرۃ الشر لم یقدر علی الامتناع منه؛^۱ هرکس آفت شری را نشناسد، قادر به خودداری و پیشگیری از آن نیست.

آموزه مهدویت امروزه بیش از گذشته با تهدیدهای بزرگ و جدی روبه‌رو است که نه فقط از طرف مخالفان و دشمنان و در قالب تهاجم تبلیغاتی برنامه ریزی شده بلکه از داخل نیز - آگاهانه یا ناآگاهانه - تفکر ارزشمند مهدویت مورد هجوم قرار گرفته است. اگرچه ممکن است، تهدیدهای داخلی از روی ناآگاهی و ساده لوحی یا عشق افراطی ارزیابی شود!! اما به هیچ وجه نمی‌توان پیامدهای ناگوار آنها را نادیده گرفت؛ چرا که این جریان حتی اگر ناخواسته و یا ناآگاهانه باشد، توسط دشمنان دامن زده می‌شود و آثار تخریبی فراوانی، بر پیکره این باور ارزشمند پدید می‌آورد.

۱. عبد الواحد آمدی، غرر الحکم و درر الکلم، ص ۱۰۶، ح ۱۹۱۷.

گونه‌های آسیب

۱. جعل و تحریف

یکی از تلاش‌های دشمنان در برابر یک حقیقت، آلوده ساختن آن به باطل‌ها است؛ از این رو آنان به هر مناسبتی، برای غبارآلود کردن گوهر تابناک آموزه‌های دینی با بهره‌مندی از همه ابزارهای ممکن، دست به جعل و تحریف می‌زنند تا راه را بر انسان‌های ناآگاه مبهم سازند.

هم‌زمان با حیات پیامبر ﷺ - به ویژه در دوران ده‌ساله مدینه - کسانی خواسته یا ناخواسته، گفتار او را تحریف می‌کردند و یا ناگفته‌ها و ناکرده‌هایی را بدو نسبت می‌دادند که به شدت از طرف آن حضرت مورد توبیخ و سرزنش واقع می‌شدند.

بعد از عروج روح بلند آن «نفس مطمئه» به بارگاه قرب الهی، نادیده گرفتن سفارش‌های او در بزرگداشت اهل بیت علیهم‌السلام و پیروی از آنان و نیز بازداشتن از نوشتن و حتی نقل احادیثش، تا قرنی راه را بر جعل، وضع، تحریف، و نیز، نقل به معنا و آفات دیگری بر حدیث باز نمود و ضربات جبران‌ناپذیری بر اعتبار سنت وارد ساخت.^۱

در این میان از جمله احادیثی که در این دوران به دلایلی مورد طمع جاعلین و واضعین روایات بوده، بحث مهدویت است.

روایات مربوط به «مهدویت»، به انگیزه‌های گوناگونی مورد هجوم قرار گرفته که برخی از این قرار است:

الف. انگیزه‌های سیاسی: از مهم‌ترین انگیزه‌های جعل و تحریف در این روایات، قدرت‌های سیاسی بوده‌اند.

که مهم‌ترین عرصه مورد هجوم آنان، ویژگی‌های موعود و نیز نشانه‌های ظهور است. بسیاری از حاکمان ستم‌پیشه با جعل روایت، خویش و یا منتسبان به خود را به بحث‌های مهدویت مرتبط می‌ساختند.

ب. انگیزه‌های فرقه‌ای و مذهبی: شواهد فراوانی در دست است که پیروان فرقه‌ها

۱. ر.ک: داود معماری، مبانی و روش‌های نقد متن حدیث، ص ۲۷ (با تصرف)

و مذاهب و نیز سردمداران آنان، برای تثبیت موقعیت و حقانیت باور خود، در مواردی دست به جعل احادیث و یا تحریف آن می‌زدند. مدعیان مهدویت، روشن‌ترین مصداق این انحراف است که به هر وسیله به دنبال تثبیت موقعیت خود بودند. از کیسانیه، باقریه، مغیره، ناووسیه، اسماعیلیه، فطحیه و اقفیه و زیدیه می‌توان به عنوان بارزترین مصداق این بخش اشاره کرد.

ج. انگیزه‌های قومی و قبیله‌ای: برخی از اقوام و قبیله‌ها - بویژه فرودستان جامعه - از اعتبار و جایگاه مهدویت در اعتبار بخشی به مردمان خود بهره می‌گرفتند؛ از این رو روایت‌هایی را جعل و یا تحریف کرده و به خود نسبت دادند. این سه عامل با هم، یا به طور جداگانه، سبب پدید آمدن ادعاهای دروغین در عرصه مهدویت و یا نیابت شد.

ماهیت اساسی مهدویت ناب، اگرچه به دلیل روشن بودن خصوصیات مهدی علیه السلام هرگز اقتضای ادعاهای دروغین را ندارد؛ اما در طول تاریخ به سبب آسیب‌هایی که به متون روایی وارد شده، افراد فراوانی با بهره‌گیری از زمینه‌های موجود و نیز ناآگاهی مردم، ادعاهایی را مطرح کرده‌اند.

این ادعاهای دروغین، آموزه مهدویت را مورد تهدید جدی قرار داده و به جهت سادگی یا ناآگاهی مخاطبان عده‌ای را جلب کرده است.^۱

۲. ادعای مهدویت، نیابت و بابیت

از آسیب‌هایی که فرهنگ مهدویت را با مخاطراتی جدی روبه‌رو کرده ادعای مهدی بودن است: این ادعاها با انگیزه‌های جاه طلبانه، وسوسه قدرت، شهرت و دنیا طلبی و... شکل گرفته و پیامدهای ناگواری برای جامعه اسلامی رقم زد مانند: گمراهی مردم، دوری از مسیر اهل بیت علیهم السلام، به بازی گرفته شدن دین و اختلافات دینی در اثر متابعت از فرقه‌های انحرافی، و... .

پس از شهادت امام عسکری علیه السلام و آغاز غیبت صغرا، با قطع شدن ارتباط رودرروی

۱. نک: نگارنده، *درسنامه مهدویت*، ج ۲، درس دهم.

مردم با پیشوای معصوم، «نواب خاص» برای راهنمایی مردم، تلاش‌های ویژه‌ای را آغاز کردند. پیروان اهل بیت علیهم‌السلام رفته رفته، با این روش خو گرفته و کارهای خود را از راه «سفیران چهارگانه» انجام می‌دادند و این خود جایگاه بلندی را برای این سفیران رقم زد. در این میان، افرادی سست ایمان و کزاندیش، برای رسیدن به اهداف دنیایی، به دروغ مدعی نیابت امام غایب شدند. البته این آسیب اختصاص به دوره‌های گذشته ندارد و امروزه نیز به گونه‌های متفاوت مطرح بوده و خسارت‌های بزرگی بر این فرهنگ وارد می‌سازد.

۳. وارد شدن برخی اسرائیلیات

بدون شک از بزرگ‌ترین آسیب‌هایی که آموزهای بلند اسلام را همواره به گونه‌ای جدی تهدید کرده، ورود اسرائیلیات به روایات اسلامی است. مباحث مهدویت به جهت اهمیت و تأثیر آن در زندگی مسلمانان - از طمع دشمنان اسلام به دور نماند؛ از این رو روایات اسرائیلی چندی این مجموعه را تهدید کرد.

در میان موضوعات مهدویت، «بحث نشانه‌ها»، عرصه این جولان و انحراف بوده است. اسناد بسیاری از این روایات، - بویژه آنچه از منابع اهل سنت به منابع شیعه راه یافته - ضعیف و غیرقابل اعتماد است. افزون بر آن از نظر دلالت نیز، هماهنگی و انسجام لازم، میان بسیاری از روایات دیده نمی‌شود و پاره‌ای از آنها در گذر زمان، دچار دگرگونی‌های فراوانی شده است.

مهم‌ترین سبب پدید آمدن آن، تلاش دشمنان و بدخواهان - بویژه حاکمان ستمگر - است که در پاسخ به علاقه‌مندی روزافزون مسلمانان به آگاهی از چگونگی رخدادهای که در آینده پدید می‌آید، تغییراتی را در روایات به وجود آورده، در موارد فراوانی دست به جعل حدیث زده‌اند!! البته کم نبودند کسانی که بازار این انحراف‌ها را خواسته یا ناخواسته با نقل روایات و تدوین آثار، روز به روز گرم‌تر کردند.^۱

برخی با آگاهی از اینکه این گونه اخبار، ساختگی و دروغ است با گردآوری این

۱. نک: سید جعفر مرتضی عاملی، جزیره خضرا در ترازوی نقد (پژوهشی در علامات ظهور، بیان الاثمه، خطبة البیان، جزیره خضرا)، ص ۴۱.

روایات خواسته‌اند اصل این روایات را از خطر نابودی حفظ کنند؛^۱ اما در هر صورت، امروزه با روایاتی روبه روییم که دست کم، شماری از آنها، حاصل جعل و تحریف است.

۴. مراجعه به متون تخصصی بدون آگاهی لازم

متون خاص دینی، همچون علوم دیگر در بخشی نیازمند تفسیر آگاهان و کارشناسان آن علم است. همان‌گونه که پذیرفتنی نیست کسی با مراجعه به متن اصلی مباحث پزشکی، برای بیماری خود درمانی تجویز کند و از او خواسته می‌شود تا با مراجعه به پزشک به مداوا پردازد؛ در حوزه مباحث دینی نیز وضع همین‌گونه است. غیر از مباحث عمومی، باید متن‌های علمی و تخصصی به اهل آن و نهاده و از تفسیر و توضیحات آنها استفاده شود. چه بسا شخصی بدون تخصص سراغ بهره‌مندی از روایات و یا آیات قرآن برود؛ ولی مفهوم مورد نظر را به دست نیاورد و یا دچار انحراف و سوء برداشت شود. امروزه به رغم در دسترس بودن منابع روایی «مهدویت»، باید دانست که استفاده از آنها بدون علم و آگاهی، ممکن است شخص را دچار مشکلاتی در زمینه فهم معارف مهدوی کند.

۵. استفاده از منابع غیر معتبر و ضعیف

به همان میزان که مراجعه به منابع تخصصی بدون آگاهی‌های لازم، کار ناپسندی است، استفاده از منابع سست و غیر معتبر نیز آسیب‌زاست. اگرچه به روشنی نمی‌توان اعتبار مشخصی برای یک کتاب ارائه نمود، اما با قرائنی، می‌توان تا اندازه‌ای به اعتبار کتاب و توجه مؤلف به نقل روایات دست یافت. بخشی از منابع روایی موجود، به دلایلی دارای اعتبار لازم نیست و متأسفانه بعضی از کتاب‌ها بدون توجه به اعتبار این‌گونه روایات، آنها را نقل کرده‌اند: به طور روشن می‌توان به کتاب *الفتن نعیم بن*

۱. علامه مجلسی در ذیل روایت طولانی که در مورد نشانه‌های ظهور آورده، می‌نویسد: *أما آوردت هذا الخبر مع كونه مصحفاً مغلوطاً وكون سنده متتهياً الى شر خلق الله عمر بن سعد لعنه الله، لأشتماله على الاخبار بالقائم ﷺ ليعلم تواطؤ المخالف والمؤلف عليه صلوات الله؛ محمد باقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۲۲۷.*

حماد اشاره کرد که به رغم ضعف بسیاری از روایات و نیز مؤلف، به طور گسترده مورد استفاده قرار گرفته است.

اگر چه امروزه مهدویت ناب حاصل تلاش های بی وقفه بزرگان دین است؛ اما کم نبوده و نیستند کسانی که به دلیل هایی به تدوین و تألیف کتاب های بی ارزش یا کم ارزش اقدام نموده اند! از این رو می توان به روشنی بخشی از آسیب ها را معلول آثار بی اعتبار یا کم اعتبار دانست.

۶. مواجهه با شبهات بدون آمادگی قبلی

یکی دیگر از آسیب هایی که باور به مهدویت را به شدت تهدید می کند، القای شبهه ها در این زمینه است؛ بویژه آنکه با پدید آمدن وسایل ارتباط جمعی سرعت انتشار آن ها بالا رفته است! یکی از راه های مبارزه با این آسیب، بهره مندی از ابزار یادشده، در جهت رشد و ارتقای آگاهی انسان هاست.

در آیات و روایات فراوانی همواره انسان ها به افزایش دانش و آگاهی توصیه شده اند، چرا که یکی از راه های نفوذ دشمنان در اعتقادات انسان ها جهل و نادانی آنان است.

امروز دشمنان با استفاده از کاستی های علمی عموم مردم - بویژه جوانان - باور و اعتقاد آنان را نشانه رفته اند. از این رو لازم است در استحکام بخشی به بنیان های اعتقادی تلاشی درخور صورت گیرد که در این صورت شبهه ها و پرسش ها، هرگز خللی در اعتقادات ایجاد نخواهد کرد.

۷. تفسیرها و تطبیق های نادرست

از جمله آسیب هایی که بیشتر بحث های مهدویت را تهدید کرده، تفسیرهایی است که توسط برخی گویندگان و نویسندگان ارائه می شود. اگرچه برخی شباهت ها بین برخی حوادث و روایات وجود دارد، اما تفسیر آنها بر این پیش گویی ها، نیازمند دلیل های محکم و استواری است. در میان آسیب ها این عامل گستره بزرگی را به خود اختصاص داده است که به بعضی از آن ها اشاره می شود:

۷-۱. در موضوع انتظار

بحث «انتظار فرج» یک مقوله بسیار مهم در مهدویت است و این سبب شده تا برخی دوستان ناآگاه، و دشمنان آگاه بحث‌های انحرافی را در آن پدید آورند. دیدگاه‌های انحرافی در مورد انتظار - که آثار اجتماعی مخربی نیز در پی دارند - بیشتر مشتمل بر موارد زیر است:

الف. برخی انتظار را در دعا برای فرج، امر به معروف و نهی از منکر جزئی، منحصر دانسته و بیشتر از آن، وظیفه‌ای برای خویش قائل نیستند.

ب. گروهی معتقدند: در دوران غیبت، کاری از آنها بر نمی‌آید و تکلیفی بر دوش ندارند و امام زمان عجله الله فرجه خود، هنگام ظهور کارها را سامان می‌دهد!!

ج. گروه سوم پنداشته‌اند: جامعه بایستی به حال خود رها شود و کاری به فساد آن نباید داشت تا زمینه ظهور - که دنیایی پر از ظلم و فساد است - فراهم آید:

د. چهارمین گروه، گامی فراتر نهاده، می‌پندارند؛ نه فقط نباید جلوی فسادها و گناهان را گرفت؛ بلکه بایستی به آنها دامن زد تا زمینه ظهور حضرت مهدی عجله الله فرجه هر چه بیشتر فراهم شود:

ه. گروهی نیز هر حکومتی را به هر شکل، باطل و برخلاف اسلام دانسته و معتقدند: هر کاری برای برپایی حکومت در زمان غیبت، خلاف شرع و مخالف نصوص و روایات است:

تقویت دیدگاه انتظار به معنای فراهم آوردن زمینه‌های ظهور، ظلم‌ستیزی به مقدار توان و آمادگی برای ظهور امام زمان عجله الله فرجه سهم مهمی در رفع این آسیب دارد.

۷-۲. موضوع ملاقات

یکی از آفت‌های مهمی که در عموم علاقه‌مندان به نسبت‌های متفاوت، آسیب ایجاد می‌کند، بحث ملاقات‌گرایی افراطی است.^۱ از پیامدهای ناگوار این آفت، پدید آمدن مدعیانی است که بی‌دلیل یا به ساده‌ترین اتفاق، ادعای ملاقات می‌کنند یا کسانی که

۱. ما در جلد دوم یک درس را به بحث ملاقات اختصاص دادیم علاقه‌مندان رجوع فرمایند.

تمام وظیفه خویش را رسیدن به دیدار حضرت می‌پندارند و از دیگر وظایف اساسی غافل شده و افراد را فقط به این عمل، به عنوان برترین وظیفه، فرا می‌خوانند! امروزه کم نیست محافل و مجالسی که تمام وقت خویش را صرف نقل این حکایت‌ها می‌کنند و از بحث‌های اساسی و بنیادین اندیشه مهدویت غفلت می‌ورزند. کمترین پیامد این آسیب، یأس و ناامیدی در اثر عدم توفیق دیدار، توهم‌گرایی و خیال‌پردازی، رویکرد به شیادان و مدعیان مهدویت، نیابت و مدعیان ملاقات، دور ماندن از انجام وظایف اصلی، به دلیل اهتمام بیش از اندازه و غیر متعادل به دیدار و بدبینی به امام علیه السلام به علت عدم دیدار، است.

سوگمندها باید گفت: پرداختن افراطی به بحث ملاقات و تشرقات باعث شده در ارتباط با حضرت مهدی علیه السلام کتاب‌هایی نوشته شده و رواج فوق العاده‌ای یابد! این مجموعه‌ها پُر است از حکایت‌ها و داستان‌ها و مطالبی که بسیاری از آنها نادرست و برخاسته از تصورات و خیال‌بافی‌های نویسندگان آنهاست! و در برخی، شمه‌ای از حقیقت وجود دارد.

رواج این گونه کتاب‌ها و حکایت‌ها، باعث شده که در برخی از مناطق کشور، شاهد به وجود آمدن جریان‌های انحرافی و حوادث و اتفاقات نابخردانه و عوام‌فریبانه و خرافی باشیم. البته از این رهگذر برخی به خواسته‌های نفسانی خود دست یافته، افزون بر بهره‌های ناپایدار دنیایی، به شهرت‌هایی نیز می‌رسند. این آسیب جوئی را پدید می‌آورد که اهل تعقل و اندیشه را به عقاید شیعه بدبین می‌کند و زمینه انحراف‌های فکری را فراهم می‌آورد! به دنبال آن مخالفان تشیع، امکان رشد و گسترش می‌یابند و عقاید ناصواب عوام و عوام‌زدگان به نام تشیع ثبت و به دیگران انتقال می‌یابد و یک عقیده‌ای که در اصل آن، تمام فرقه‌های اسلامی توافق دارند، به گونه‌ای مطرح شود که با اسلام واقعی، فرسنگ‌ها فاصله دارد و میدان دفاع را بر اندیش‌وران اسلامی و درست‌اندیشان و مصلحان، تنگ می‌کند.^۱

۱. رک: جمعی از نویسندگان، چشم به راه مهدی علیه السلام ص ۳۵-۳۴.

نباید فراموش کنیم کم نبودند کسانی که همواره در زمان پیامبر و امامان علیهم‌السلام، به دیدار آن بزرگواران نائل می‌شدند؛ اما بهره معرفتی چندانی از آن ملاقات‌ها نمی‌بردند و گاهی هم مورد خشم و غضب ایشان واقع می‌شدند.

برای دوری از این آسیب‌ها، بایسته است افرادی که عهده‌دار انتقال این آگاهی‌ها هستند؛ از شایستگی‌های لازم شناختی، عاطفی و عملکردی برخوردار باشند تا بتوانند با ارائه اطلاعات اصولی، صحیح و سنجیده، نگرش و یا طرز تلقی افراد جامعه را نسبت به مباحث مهدویت، در جهت مثبت تغییر دهند و این مهم‌ترین و مؤثرترین گام برای نهادینه‌سازی فرهنگ مهدویت است.

۷-۳. انتساب بی‌اساس برخی زمان‌ها و مکان‌ها به حضرت

برخی از مکان‌ها و زمان‌ها به نوعی مرتبط یا منتسب به آن امام همام است و دلدادگان به آن حضرت به نوعی اهتمام بدان‌ها دارند. این خود سبب شده تا برخی از افراد سودجو، بدون دلیل و استناد قطعی، برخی مکان‌ها را به آن حضرت مرتبط سازند و در پرتو آن به مطامع دنیوی خود دست یابند؛ از این رو بر علما و دانشمندان است تا با روشنگری از انتساب‌های بدون دلیل مکان‌ها و یا زمان‌ها به آن امام غایب پیش‌گیری کرده، مردم را از شیطنت منحرفان دور سازند.

۷-۴. شرایط ظهور

در روایاتی چند مهم‌ترین ویژگی آستانه ظهور، سرشار شدن زمین از ستم و فساد دانسته شده است. برخی پنداشته‌اند: این وضعیت از «شرایط ظهور» است؛ از این رو بر این گمانند که می‌بایست برای تسریع در امر ظهور - در فراهم آمدن این شرط سهمی داشت! که انگاره خود با همه آموزه‌های دینی - از جمله امر به معروف و نهی از منکر - در تعارض جدی است.

برخی دیگر پنداشته‌اند: این وضع از نشانه‌های ظهور است و در برابر آن، ما هیچ وظیفه‌ای نداریم. با بررسی در روایات مربوط به نشانه‌ها، هرگز حدیثی به این نکته اشاره نکرده و نشانه‌ها به طور مشخص در روایات ذکر شده است.

پیام‌های زیانبار این دیدگاه، تعطیلی امر به معروف و نهی از منکر و نامشروع بودن

حکومت اسلامی در عصر غیبت است که چیزی جز خواسته‌های دشمنان دین خدا نیست!

۵-۷. قیام‌های پیش از ظهور

برخی افراد از ظاهر چند روایت اینگونه برداشت کرده‌اند که هر قیامی پیش از قیام حضرت مهدی علیه السلام محکوم به شکست و از نظر امامان معصوم علیهم السلام مردود است! در پاسخ باید گفت: که اجرای بسیاری از احکام اسلامی مانند اقامه حدود و قصاص و نیز جهاد با دشمنان و مبارزه فراگیر با فساد، جز با تشکیل حکومت اسلامی ممکن نیست؛ بنابراین تلاش برای برقراری نظام اسلامی، کاری پسندیده و مورد قبول است و نهی از قیام در بعضی از روایات؛ یعنی شرکت در قیام‌های باطل که انگیزه الهی ندارد و یا قیام‌هایی که بدون توجه به شرایط و زمینه‌های لازم انجام می‌گیرد و یا حرکت‌هایی که به عنوان قیام مهدوی شروع می‌گردد؛ نه اینکه هر انقلاب و حرکتی که در مسیر اصلاح جامعه است، مردود شمرده شود.

تلاش در جهت تقویت علم و بصیرت در بین افراد جامعه، می‌تواند در مقابل کج‌اندیشی‌ها و برداشت‌های غلط از مفاهیم دینی، نقش اصلاحی بسزایی داشته باشد.

۶-۷. نشانه‌های ظهور

بحث نشانه‌ها به دلیل جذاب بودن و اینکه به نوعی پیش‌گویی از حوادث آینده است، همواره مورد توجه علاقه‌مندان بوده است؛ به همین دلیل همواره مورد طمع شیادان و بهره‌گیری نادرست ساده‌لوحان بوده است. اگر چه برخی با انگیزه‌های خوبی، به تطبیق بعضی از حوادث بر نشانه‌ها پرداخته‌اند، اما از پیامدهای ناگوار آن مثل ایجاد امیدهای کاذب به نزدیک بودن ظهور و ... غافل هستند.

ریشه این آسیب را می‌توان در عواملی چون پندارهای نادرست، دخالت افراد غیر متخصص در مطالب فنی و تخصصی و عدم روشنگری کافی توسط علما و نداشتن عکس‌العمل مناسب در مقابل مدعیان، جست‌وجو کرد.

در محل خود ثابت شد که نشانه‌های قابل قبول، فقط نشانه‌های حتمی ظهور است؛ آن هم همزمان و پس از ظهور و بعضی از اموری که به عنوان نشانه مطرح می‌شود - در

روایات قابل قبول - ارتباطی با ظهور ندارد.

بنابراین به روشنی می‌توان گفت تا کنون هیچ یک از نشانه‌های ظهور رخ نداده و تطبیق برخی از حوادث بر نشانه‌ها، غیر قابل قبول است.^۱

به عنوان مثال در بحث نشانه‌های ظهور، حوادث بزرگی چون انقلاب اسلامی ایران، جنگ هشت ساله میان عراق و ایران، برخی حوادث اخیر در جهان غرب و مانند آن، اگر چه می‌تواند به نوعی در ارتباط با ظهور تفسیر شود؛ اما انطباق آن به طور دقیق با برخی روایات، کاری بس مشکل می‌نماید.

مثال دیگر اینکه یکی از نویسندگان پس از ذکر روایاتی در باره سفیانی می‌نویسد: با نقل روایات یاد شده به این نتیجه می‌رسیم که احتمال وجود دو سفیانی بعید نیست که نخستین سفیانی - همان گونه که در برخی از روایات به وجود حرف (شین) در نام او اشاره شده - همان (میشل افلق) رئیس حزب بعث (افلقی) عراق باشد و اگر نام او با صراحت در اخبار اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام نیامده، به خاطر پستی و حقارت او بوده است. البته روش اهل بیت علیهم‌السلام پیوسته چنین است که معمولاً کمتر کسی را به اسم یاد می‌کرده‌اند.^۲

۷-۷. وقت‌گذاری برای ظهور

از آسیب‌های فرهنگ مهدویت تعیین زمان برای ظهور حضرت مهدی علیه‌السلام است. در سخنان معصومان علیهم‌السلام نه فقط از این کار نهی شده، بلکه تعیین کنندگان وقت از دروغ‌گویان شمرده شده و دستور تکذیب آنها صادر شده است؛ چرا که حکمت الهی بر این است که وقت ظهور امام زمان علیه‌السلام بر بندگان مخفی بماند.

این تعیین وقت به گونه‌های مختلفی فرض و مثلاً گفته می‌شود: «در فلان روز از فلان ماه از فلان سال؛ یا اینکه بگویند پیش از رسیدن فلان سال» و یا مثلاً «جوان‌ها به طور قطع

۱. به بحث نشانه‌ها در همین کتاب مراجعه فرمایید.

۲. سید اسدالله هاشمی شهیدی، زمینه‌سازان انقلاب جهانی حضرت مهدی علیه‌السلام ص ۵۸؛ و نیز نک:

کورانی، علی، عصر ظهور؛ و ...

ظهور را درک می کنند» و ... متوسط عمر یک انسان اندازه ای دارد و وقتی گفته می شود: فلان سنین به طور حتم خواهند دید، یعنی ظهور کمتر از سال متوسط عمر آنهاست. اینها و مانند آن همه تعیین وقت ظهور بوده که در روایات از آنها نهی شده است.

از پیامدهای ناگوار این آسیب، ایجاد ناامیدی پس از انقضای زمان مشخص است. بسیاری نابخردانه با تعیین زمان ظهور، امیدهای کاذبی را پدید آورده و پس از رسیدن زمان مورد نظر با تحقق نیافتن ظهور مشکلاتی ایجاد کرده اند! البته برخی نیز با مطرح کردن بحث «بدا» خواسته اند توجیهی دست و پا کنند که این خود آسیب دوباره ای شده است!

۷-۸ شتاب زدگی در امر ظهور

از آسیب های دیگر، عجله و شتاب برای تحقق ظهور است که در روایات مورد نکوهش واقع شده است. شاید یکی از دلیل های نهی از عجله و شتاب زدگی در امر ظهور، آن است که به دنبال عجله، یأس و نومیدی در انسان منتظر، پدید می آید؛ آرامش و شکیبایی را از دست می دهد و حالت تسلیم او به حالت اعتراض و شکایت تبدیل و از تأخیر ظهور بی قرار می شود و گاهی به انکار امام، می رسد!!

روشنگری اندیشمندان نسبت به عواقب تعجیل و نیز بیان آثار صبر و تسلیم و رضا، می تواند بخشی از این آسیب را از بین ببرد. همچنین، تذکر به این نکته مهم که انجام وظیفه و حرکت در این مسیر و شناخت امام و راه و مرام او است می تواند تا حدودی در درمان این آفت مؤثر باشد.

۷-۹. روش نظامی حضرت

چگونگی برخورد حضرت مهدی علیه السلام با ستمگران و نابودی آنها به گونه های مختلف در روایات ذکر و تحلیل هایی در این باره ارائه شده است. در بعضی از آنها سخن از کشتارهای بسیار بزرگ و در برخی نیز تنظیم امور بدون کمترین خشونت و خونریزی مطرح شده است. بی گمان هر دو دسته روایت و به دنبال آن تحلیل های ارائه شده، آسیب های خطرناکی را به این فرهنگ ارزشمند زده است.

معرفی حضرت به عنوان چهره‌ای خشونت طلب و خونریز، با روح آیات و رسالت پیامبران و اوصیا سازگاری ندارد و بر خلاف تصور این افراد، حضرت مهدی علیه السلام مظهر رأفت و رحمت پروردگار است و مانند پیامبر بزرگوار اسلام صلی الله علیه و آله ابتدا همگان را با بیان روشن و دلایل آشکار، به اسلام و قرآن می‌خواند و بیشتر مردم دعوت آن حضرت را پاسخ می‌دهند و به او می‌پیوندند. بنابراین امام علیه السلام فقط با مخالفان سرسخت و دشمنان - که آگاهانه از پذیرفتن حق سرباز می‌زنند و جز زبان شمشیر نمی‌فهمند - با سلاح برخورد می‌کند.

این دسته روایات - که برخی دارای ضعف سند هستند - دارای پیامدهایی همچون ایجاد دلزدگی و نفرت نسبت به امام، ترس و خوف از حضرت و عدم پذیرش امام به عنوان پدری مهربان و ناامیدی از انجام اعمال صالح به جهت ترس از عدم پذیرش توسط امام و ... می‌باشد.

۸. طرح مباحث غیر ضروری

از دیگر آسیب‌ها در عرصه مهدویت، کشاندن مباحث غیر ضروری و غیر مناسب برای مخاطبان است؛ محل زندگی حضرت، ازدواج، همسر، تعداد همسران، تعداد فرزندان و ... از مباحثی هستند که اذهان افراد را به خود مشغول ساخته و از مباحث مهمی چون معرفت امام، وظیفه ما نسبت به امام، تبیین و ترسیم استراتژی آینده و ارائه آن برای زمینه سازی و فراهم آوردن شرایط ظهور و ... باز داشته است.

یک خطیب یا نویسنده چیره و زبردست باید با شناخت مخاطب، بحث مناسبی ارائه نموده، از بحث‌های غیر ضروری بپرهیزد. بی‌گمان در فرهنگ ناب مهدوی، معارف فراوانی وجود دارد که پرداختن به آنها یک ضرورت شمرده می‌شود و نقش اساسی در جهت آگاهی بخشی به شیعیان دارد و برای ترسیم نحوه عملکرد آنها در زمان غیبت بسیار مهم است.

از پیامدهای ناگوار این آسیب، محصور کردن بحث مهدویت در چهارچوب تنگ مباحث سطحی و گاهی بی‌فایده، بازماندن از مباحث کاربردی و ضروری و بستر سازی برای ورود خرافات و سخنان بی‌دلیل و غیر مستند است. پس با طرح مباحث ضروری و

بنیادین و قابل استفاده برای عموم مخاطبان، می‌توان ظرفیت‌های ناشناخته این بحث را در معرض استفاده جهانیان قرار داد.

نتیجه اینکه در انتقال پیام‌های مهدوی - همچون همه آموزه‌های دینی - نیاز به کارشناسان آگاه است و این امر مهم با مطالعه دقیق و مستمر در منابع معتبر حاصل می‌شود.

منابع برای پژوهش

۱. باقری، خسرو، «آسیب‌شناسی تربیتی مهدویت»، فصلنامه انتظار، شمارگان ۱ و ۲، مرکز تخصصی مهدویت، پاییز و زمستان ۱۳۸۰ش.
۲. معین الاسلام، مریم، «چشم اندازی به برخی از آسیب‌های تربیتی مهدویت»، فصلنامه انتظار، شمارگان ۱۱ و ۱۲، مرکز تخصصی مهدویت، بهار و تابستان، ۱۳۸۳ش.
۳. جعفری، محمد صابر، «اندیشه مهدویت و آسیب‌ها»، فصلنامه انتظار، ش ۱۵، مرکز تخصصی مهدویت، بهار ۱۳۸۴ش.
۴. داود پور، مرتضی، «بسترها و پیامدهای اجتماعی خرافات در مهدویت»، فصلنامه مشرق موعود، شماره ۳، پژوهشکده مهدویت، پاییز ۱۳۸۶ش.
۵. پیشوایی، مهدی، سیره پیشوایان علیهم‌السلام، مؤسسه تعلیماتی و تحقیقاتی امام صادق علیهما السلام، قم ۱۳۷۲ش.